

Тема 3.7

Якою є сутність та особливості комунікації у житті громадянина/громадянки

У цій темі ви ознайомитеся з характером процесу міжособистісного спілкування і такими термінами, як: комунікація, рефлексія, вербальна та невербальна комунікація. Разом з тим, ви навчитесь ефективного спілкуванню, рефлексивному слуханню, повправляєтеся ставити відкриті та закриті питання тощо.

Ключові здобутки у вивченні теми

3D

Досліджуємо поняття комунікації. Вчимося вибудовувати ефективний діалог зі співрозмовником/співрозмовницею та підтримувати його.

Розуміємо характер процесу міжособистісного спілкування, розрізняємо його основні сторони: вербальну та невербальну комунікацію.

Діємо, беручи участь у ситуаціях, які стосуються різних форм спілкування, вчимося передавати інформацію, впливати на співрозмовника і створювати позитивне враження про себе.

“

Заговори, щоб я тебе побачив.

Сократ

*Ну що б, здавалося, слова...
Слова та голос — більш нічого.
А серце б'ється — ожива,
Як їх почує!..*

Тарас Шевченко

Найбільша розкіш на світі — це розкіш людського спілкування.

Антуан де Сент-Екзюпері

Дискусія

Чому громадянська освіта є важливою

Сядьте в класі у спільне коло. По черзі назвіть своє ім'я та висловіть очікування від вивчення курсу з громадянської освіти. Можна використати таку форму як метод PRES:

- // Мене звати ...
- // Я хочу навчитися ...
- // Тому що ... (обґрунтуйте свою думку).
- // Наприклад, ... (назвіть приклад для вашої ситуації).
- Після представлення очікувань, обговоріть питання
- Чи погоджуєтесь ви з думками своїх однокласників/однокласниць?
- Чи було ефективним обговорення у такій формі? Чому?
- Як ще можна обговорювати ці та інші питання?

Цікаво знати

Метод PRES

Position (позиція). Я вважаю, що... (Висловіть свою думку, поясніть, у чому полягає ваша точка зору).

Reason (обґрунтування). Тому, що... (Наведіть причину своєї думки, тобто на чому ґрунтуються ваші докази).

Example (приклад). Наприклад... (Наведіть факти, які підкріплюють ваші докази та позицію загалом).

Solution (висновки). Отже, тому, я вважаю... (Це заклик прийняти вашу позицію. Узагальніть свою думку, зробіть висновки).

Модуль 1

Спілкуватися — бути частиною спільноти

Комунікація є основним чинником суспільного розвитку. Якщо ми припустимо, що суспільство може жити без мистецтва, науки чи освіти, то без спілкування, без передачі інформації від одного індивіда до іншого, людство не зможе існувати. Уміння спілкуватися є запорукою ефективної взаємодії, позитивної атмосфери та ознакою відповідальної громадянської участі.

Кожен з вас має немалий досвід спілкування з іншими людьми. Суспільство сформоване і діє так, що люди через спілкування пов'язані між собою низкою відносин. Для ефективної співпраці необхідні певні навички комунікації, а часто й майстерність у цьому.

Ідея єдності, зв'язку зі спільнотою є визначальною для понять «комунікація» чи «спілкування». Іншомовний термін «комунікація», що є тотожним українському відповіднику «спілкування», означає:

- передачу (трансмisiю) інформації, ідей, емоцій, умінь;
- розуміння інших;
- порозуміння з іншими;
- спонукання до дії та вплив на людей;
- взаємодію з іншими;
- об'єднання (творення спільноти) за допомогою мови чи знаків.

Зверніть увагу на зміст однокореневих слів до термінів «комунікація» чи «спілкування» у різних мовах.

// В українській мові — «спілкування»: сполучатися, спілкуватися, спілка, спільнота.

// В англійській мові — «communication»: communicate, community (громада).

Зазвичай, спілкування чи комунікацію, пов'язують із мовленням, коли одна людина повідомляє щось іншій. Насправді, ці явища мають складнішу структуру та суть, оскільки спілкуванням може бути не лише розмова, читання книги чи реклама, а також комунікація у соціальних мережах, жести, одяг тощо. Навіть мовчання — це теж форма комунікації.

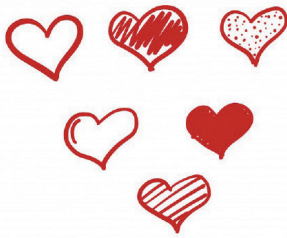
**Досліджуємо
та обговорюємо**

Що таке комунікація

- Спробуйте визначити та обговорити різні форми комунікації, відповідаючи на запитання «Чи можна назвати комунікацією?»:
- // спілкування у соціальній мережі людей, які проживають у різних країнах і ніколи не бачили один одного?
  - // наявність великого рекламного бігборда на вулиці, по дорозі до школи / дому?
  - // читання книги, яку ви зараз тримаєте в руках?
  - // ваші жести, зоровий контакт з іншими людьми, ваш одяг, зачіску чи манери поведінки?
  - // ситуацію, коли вчитель / вчителька приходить на урок, мовчки сідає за стіл і гортає журнал, не говорячи жодного слова?
- Визначте, які існують форми комунікації та в чому полягають їх особливості.

Модуль 2

Як виглядає процес комунікації

На перший погляд, процес спілкування виглядає доволі просто. Одна людина говорить, інша слухає та сприймає. Загалом у процесі комунікації є три складових:

- // **відправник** — той, хто говорить, пише, малює тощо;
- // **повідомлення** — те, що відправник/відправниця передає, тобто певним чином закодоване повідомлення в усній мові, письмі, малюнку, пісні тощо;
- // **отримувач** — той, хто намагається зрозуміти суть повідомлення та, відповідно, сприймає його.

Таким чином, комунікація — це не лише те, що передає відправник, але й те, що сприймає адресат.

Варто мати на увазі, що під час спілкування люди використовують не лише тексти чи візуальні образи, а й надають своїм повідомленням емоційного забарвлення, що позначає їхнє ставлення до співрозмовника/співрозмовниці.

У будь-якому повідомленні є **предметний рівень** (те, що ми говоримо, пишемо) та **рівень ставлення** (як ми це робимо, які відчуття закладаємо ми у слова, текст, малюнок, музику тощо). Співвідношення цих двох складових повідомлення у ході комунікації часто є непропорційним: це може бути 20 % для предметного рівня і 80 % для рівня ставлення.

Сучасний німецький вчений Фрідман Шульц фон Тун, окрім предметного рівня та рівня ставлення, визначив ще два рівні комунікації, а саме **рівень спонукання до дії** та **рівень самовираження відправника повідомлення**.

Розглянемо для прикладу фразу когось з рідних до дитини: «У твоїй кімнаті безлад». Цією фразою на предметному рівні старший родич констатує ситуацію про безлад у кімнаті, на рівні спонукання — примушує вас прибрати в ній, на рівні ставлення — висловлює своє незадоволення, а на рівні самовираження — ще раз підкреслює свій авторитетний статус старшого у сім'ї.

**Досліджуємо
та аналізуємо**

Проведіть по центру аркуша горизонтальну та вертикальну лінії. У верхньому лівому сегменті — предметний рівень, а у нижньому лівому — рівень ставлення. У верхньому правому сегменті буде, відповідно, рівень спонукання, а в нижньому правому — самовираження.

Предметний рівень	Рівень спонукання
Рівень ставлення	Рівень самовираження

Візьміть для прикладу будь-яку фразу, візуальне зображення тощо та за допомогою цієї схеми визначте, що міститься у цьому повідомленні на предметному рівні, а також на рівнях спонукання, ставлення й самовираження

Використовуючи модель Шульца фон Туна, розшифруйте зміст таких повідомлень.

- /// Повідомлення у Facebook: «У мого друга сьогодні день народження».
- /// Заклик до друзів: «Відвідаймо місцевий музей!».
- /// Зауваження вчителя до учня «Чому ти сьогодні запізнився?»
- /// Напис на рекламному щиті: «Партія Успішних — з турботою про Вас».

Застосуйте набуті знання і досвід

Змодельуйте у класі ситуацію (це може бути ігрова сценка), що ваш товариш / товаришка запізнився на зустріч з вами. Якими будуть ваші дії та емоції, коли ви нарешті зустрінетеся? Наприклад, це може бути різке запитання: «Чому ти запізнився?» або запитання іншого характеру «Я так хвилювався / хвилювалася за тебе, коли ти не прийшов / прийшла вчасно...» тощо. Обговоріть ваші враження від використання кожної моделі поведінки.

Чи бували ви в ситуаціях, коли окремі люди, медіа, реклама, наголошуючи на одних сторонах комунікації (скажімо, повідомлення про щось цікаве), хочуть спонукати вас до певних дій (наприклад, щось придбати, за когось проголосувати, високо оцінити іншу людину, фірму, товар тощо)? Наведіть приклади таких ситуацій та обговоріть їх.